

Установа адукацыі
«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

Факльтэт музычнага мастацтва

Кафедра беларускай народна-песеннай творчасці

УЗГОДНЕНА
Загадчык кафедрай
Л.Л. Ражкова

УЗГОДНЕНА
Дэкан факультэта
І.М. Грамовіч

_____ 2019 ____ г.

_____ 2019 ____ г.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫ КОМПЛЕКС
(электронны вучэбна-метадычны комплекс)
ПА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЕ
ХАРАВАЯ АРАНЖЫРОЎКА

для спецыяльнасці

1-18 01 01 Народное творчество (по направлениям),
направления специальности

1-18 01 01- 01 Народное творчество (хоровая музыка),
Специализации

1- 18 01 01-01 02 хоровая музыка народная

Складальнік
Зяневіч У.К.

Разгледжана і зацверджана
на пасяджэнні Савета ўніверсітэта
студзеня 2019, пратакол №

Складальнік

У.К.Зяневіч, прафесар кафедры беларускай народна-песеннай творчасці ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, дацэнт

Рэцэнзенты:

Л.М. Сідаровіч, загадчык кафедры міжкультурных камунікацый УА “Інстытут сучасных ведаў” імя А. М. Широкава, доктар мастацтвазнаўства, дацэнт;

Т. М. Цыбульская, загадчык кафедры спеваў УА “Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі”, дацэнт.

Разгледжана і рэкамендавана да зацвярджэння
Кафедрай беларускай народна-песеннай творчасці (пратакол № ад студзеня 2019)
Саветам факультэта музычнага мастацтва (пратакол № ад студзеня 2019)

ЗМЕСТ

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПСКА	4
2. ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	6
3. ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ	19
4. РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ	21
5. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ	27

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

1. ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбна-метадычны комплекс па вучэбнай дысцыпліне «Харавая аранжыроўка» прызначаны для метадычнага забеспячэння працэсу падрыхтоўкі студэнтаў па спецыяльнасці 1-18 01 01 Народная творчасць (па напрамках), напрамку спецыяльнасці 1-18 01 01- 02 Народная творчасць (харавая музыка), спецыялізацыі 1-18 01 01-02 01 Харавая музыка народная ў адпаведнасці з патрабаваннямі Палажэння аб вучэбна-метадычным комплексе на ўзроўні вышэйшай адукацыі, зацверджаным Пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 26.07. 2011 №167.

Мэта і задачы вучэбна-метадычнага комплексу.

Мэтай выдання з'яўляецца фарміраванне ў студэнтаў прафесійных кампетэнцый, комплекснай сістэмы ведаў, уменняў і творчага вопыту ў галіне выканальніцкай дзейнасці, прадугледжанай вучэбным планам установы вышэйшай адукацыі па напрамку спецыяльнасці і патрабаваннямі адукацыйнага стандарту Рэспублікі Беларусь асвоішы 1-18 01 01 2013 Народная творчасць.

Задачи ВМК:

- вызначыць патрабаванні да зместу дысцыпліны;
- забяспечыць павышэння якасці атрымання адукацыі ў сферы народнай творчасці;
- пашырыць прафесійную эрудыцыю студэнтаў;
- забяспечыць студэнтаў неабходным вучэбным і вучэбна-метадычнай матэрыялам для вывучэння вучэбнай дысцыпліны;
- даць неабходныя тэарэтычныя звесткі пра спецыфіку стварэння харавых аранжыровак;
- напрацаваць практычныя навыкі ў галіне аранжыроўкі беларускіх народных песень.

ВМК арыентаваны на аказанне дапамогі выкладчыкам і студэнтам вышэйшых спецыялізаваных навучальных устаноў у набыцці і засваенні сучасных ведаў як тэарэтычнага, так і практычнага характару ў галіне аранжыроўкі беларускага песеннага фальклору. Раздзелы, уключаныя ў комплекс, прызначаны для аптымальнага суправаджэння адукацыйнага працэсу і фарміраванне ў студэнтаў кампетэнцый, неабходных для вырашэння прафесійных задач у адпаведнасці з сучасным узроўнем развіцця народна-песеннай мастацтва. Структурнымі элементамі навукова-метадычнага забеспячэння, аб'яднанымі ў вучэбна-метадычнага комплексу, з'яўляюцца вучэбна-праграмная, вучэбна-метадычная дакументацыя, а таксама інфармацыйна-аналітычныя матэрыялы.

У ТЭАРЭТЫЧНЫМ РАЗДЗЕЛЕ ВМК канспектыўна выкладзены тэарэтычны матэрыял па тэмах вучэбнай дысцыпліны «Харавая аранжыроўка», які адпавядае патрабаванням вучэбнай праграмы ўстанова вышэйшай адукацыі. У падрыхтоўцы раздзела выкарыстаны крыніцы з спісу асноўнай і дадатковай літаратуры.

ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ змяшчае крыніцы па тэмах вучэбнай дысцыпліны, а таксама метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай працы студэнтаў.

РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ прадстаўлены матэрыяламі для маніторынгу вынікаў вучэбнай дзейнасці студэнтаў і ўключае ў сябе пытанні для самакантролю, заданні для самастойнай кантраляванай працы студэнтаў, пералік рэкамендуемых сродкаў дыягностыкі вынікаў вучэбнай дзейнасці, патрабаванні да атэстацыі.

ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ уключае вучэбную праграму ўстанова вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне «Харавая аранжыроўка" і спіс рэкамендаванай літаратуры.

2. ТЭАРЭТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

Уводзіны.

Харавая аранжыроўка як вучэбная дысцыпліна ў сістэме спецыяльных дысцыплін. Аранжыроўка, як від творчай дзейнасці музыканта. Харавая аранжыроўка народных песень як разнавіднасць дзейнасці музыканта-аранжыроўчыка, якая мае свае спецыфічныя асаблівасці, абумоўленыя іманентнай прыродай народнай песні і асаблівасцямі выканальніцкага складу, для якога аранжыроўка прызначана. Дысцыпліна "Харавая аранжыроўка" у кантэксце працы з фальклорнымі матэрыяламі.

Харавая аранжыроўка ўяўляе сабою музычную тэарэтычна-практычную дысцыпліну і з'яўляецца адным з асноўных кампанентаў у прафесійнай падрыхтоўкі ў галіне харавога народнага выканальніцтва. Яна займае значнае месца ў сістэме спецыяльных дысцыплін, якія маюць непасрэднае дачыненне да работы з народным песенным матэрыялам, забяспечвае напрацоўку неабходных творчых прафесійных навыкаў для стварэння вучэбнага і канцэртнага рэпертуару харавых калектываў народнага кірунку.

Асоба кіраўніка беларускага народнага хору, або вакальнага ансамбля выходзіць у працэсе засваення цэлага комплексу гуманітарных, агульных музычна-тэарэтычных, спецыяльных дысцыплін, з якімі дысцыпліна "Харавая аранжыроўка" павінна быць узгоднена па змесце. Эфектыўнасць выкладання дысцыпліны "Харавая аранжыроўка" забяспечваецца шляхам утварэння міжпрадметных сувязей як з дысцыплінамі спецыялізацыі, так і з агульнанавуковымі і агульнапрафесійнымі. Дысцыпліны агульнатэарэтычнага і метадалагічнага ўзроўня — філасофія, культуралогія, эстэтыка, беларуская народная музычная творчасць ўтвараюць метадалагічную аснову творчай дзейнасці; сальфеджыю, гармонія, поліфанія, аналіз музычных формаў забяспечваюць музычна-тэарэтычны падмурак гэтай дзейнасці; расшыфроўка народнай песні, харавы клас, гуртавыя спеваы, клас сольных спеваў даюць магчымасць апрацоўкі эмпірычных фальклорных матэрыялаў і апрацацыі створаных партытур. У сукупнасці пералічаныя дысцыпліны закліканыя забяспечыць неабходны ўзровень падрыхтоўкі выпускніка ў галіне народна-песеннай творчасці, дазваляць яму авалодаць сучаснымі метадамі даследавання і харавой інтэпрацыі народнай песні.

Прафесійныя кампетэнцыі кіраўніка калектыву народна-песеннага кірунку прадугледжваюць здольнасць да пошуку і адбору аўтэнтчнага народна-песеннага матэрыялу, натацыі яго і стварэння на гэтай аснове аран-

жыровак і апрацовак народных музычна-песенных твораў для саліста, народнага хору і фальклорных ансамбляў рознага складу, уменне рабіць харавыя пераклады і на гэтай аснове фарміраваць уласны вакальна-харавы рэпертуар і будаваць канцэртную праграму. Вось чаму вучэбная дысцыпліна “Харавая аранжыроўка” у шэрагу прафілюючых дысцыплін па напрамку спецыяльнасці 1-18 01 01-01 Народная творчасць, (харавая музыка), спецыялізацыі 1-18 01 01-01 02 Харавая музыка народная займае значнае месца і адыгрывае важную ролю ў фарміраванні прафесіяналізму спецыялістаў.

Метадалагічнай асновай дзейнасці аранжыроўніка з'яўляецца комплекснае вывучэнне працэсу творчай харавой аранжоўкі і яго шматбаковых ракурсаў: мастацка-эстэтычнага, аналітычнага, тэхналагічнага, выканальніцкага.

Асноўная *мэта* дысцыпліны “Харавая аранжыроўка” — фарміраванне сістэмы ведаў і ўменняў у галіне музычнай культуры, грунтоўнае авалоданне базавымі тэарэтычнымі ведамі і практычнымі навыкамі ў галіне аранжыроўкі аўтарскіх і народных песень, развіццё творчых здольнасцей студэнта ў працэсе адбору, аналізу, расшыфроўкі і аранжыроўкі ўзораў народна-песеннай творчасці і на гэтай аснове падрыхтоўка высокакваліфікаваных спецыялістаў-інтэрпрэтатараў беларускіх народнай музыкі, якія валодаюць гістарычным мысленнем, арыентуюцца ў традыцыйнай і сучаснай народнай музычнай культуры Беларусі, разумеюць заканамернасці яе развіцця, здольных выкарыстоўваць веды, атрыманыя падчас засваенні дысцыпліны ў сваёй практычнай прафесійнай дзейнасці.

Дасягненне пастаўленай мэты вызначае *задачы* курса:

- выяўленне спецыфікі харавой аранжыроўкі як спецыфічнай інтэгральнай формы вывучэння музычнага фальклору ў кантэксце народнай творчасці;
- фармаванне тэарэтычнага апарата дзейнасці аранжыроўніка ў галіне народна-харавога выканальніцтва;
- засваенне выпрацаваных у айчыннай і замежнай тэорыі і практыцы метадаў даследавання народнай музыкі і метадык працы над аранжоўкай фальклорных і аўтарскіх твораў для выканальніцкіх калектываў розных складаў (саліст, народных хор ці фальклорны ансамбль);
- набыццё навыкаў аналітычнай працы з харавой партытурай;
- разгляд асноўных тэндэнцый тэмбравага мыслення ў XX-XXI стагоддзях;
- знаёмства з вакальна-харавой музыкай, з прыёмамі харавога пісьма розных кампазітараў, з асаблівасцямі вакальна-харавых партытур розных стыляў;

– авалоданне навыкамі аранжыроўкі і апрацоўкі народных песень як сольнай так і ансамблевай выканальніцкай традыцыі: твораў манодыйнага тыпу музычнага мыслення; паліфанічнага стылю народных спеваў; песенных узораў рознай ступені цяжкасці;

– атрыманне ўяўленняў пра спецыфіку гучання як асобных вакальна-харавых груп, так і народнага хору або фальклорнага ансамбля ў цэлым;

– авалоданне асновамі літаратурнага і музычнага аналізу народных і аўтарскіх песень.

– усебаковае вывучэнне гістарычных працэсаў музычна-стылявога развіцця вакальна-харавога мыслення;

– засваенне спецыяльных тэрмінаў і абазначэнняў як з арсеналу саміх выканальнікаў-захавальнікаў традыцыі так і з навуковага апарату этнамузыкалогіі;

– уменне выкарыстоўваць на практыцы атрыманыя веды і навыкі як для этнамузыкалагічнай працы (навуковая, навукова-метадычная і навукова-практычная дзейнасць па збіранні і апрацоўцы музычнага фальклору), так і для практычнай мастацкай творчасці (сольнае, харавое і ансамблевае выканальніцтва.);

У выніку вывучэння курса “Харавая аранжыроўка” студэнт павінен **ведаць:**

– рэальнае гучанне беларускай народнай песні і традыцыйнай народнай музыкі;

– рэгіянальныя асаблівасці песенных стыляў Беларусі, іх праявы;

– тэарэтычныя падставы аранжыроўкі народнай песні;

– гістарычныя этапы станаўлення жанру апрацоўкі беларускіх народных песень і яе сучасны стан;

– прынцыпы, метады і прыёмы аранжыроўкі і апрацоўкі народнай песні;

– тэхнічныя і выразныя магчымасці выканальніцкіх груп рознага складу;

– мастацкае прызначэнне шматстайных тэхналагічных прыёмаў харавой аранжыроўкі;

– заканамернасці харавога мыслення;

– нормы і правілы запісу харавых партытур.

Студэнт павінен **умець:**

– будаваць вакальна-харавую форму ва ўзаемасувязі з драматургіяй музычнага твора;

– аб'ектыўна ацэньваць тэхнічныя і выканальніцкія характарыстыкі музычных твораў для розных вакальна-харавых складаў;

- свабодна разбірацца ў спецыфічных асаблівасцях запісу партытуры, у агульнапрынятых умоўных сістэмах выкладу;
- аналізаваць характэрныя сродкі і прыёмы выкладу партытуры, уласцівыя таму ці іншаму гістарычнаму стылю;
- карыстацца даведкавай і спецыялізаванай літаратурай.
- вызначыць жанр, форму, стыль народнай песні;
- аранжыраваць ўзоры народных песень для рознага выканальніцкага складу;
- дакладна занатаваць аранжыраваны фалькларыстычны матэрыял;
- афармляць партытуру згодна з патрабаваннямі.

У адпаведнасці з вучэбным планам дысцыпліна “Харавая аранжыроўка” выкладаецца і вывучаецца на прамежным этапе прафесійнай падрыхтоўкі студэнта на чацьвертым і пятым курсах 8-9-10 вучэбных семестрах дзённай формы навучання ў форме лекцыйных і індывідуальных заняткаў.

Аб’ём курса “Харавая аранжыроўка” – 42 гадзіны аўдыторных заняткаў па 1 гадзін на тыдзень.

Заняткі па “Харавая аранжыроўка” маюць у асноўным практычны характар. Засваенне тэарэтычнага матэрыялу (тэрміналогіі, знакавай лексікі, умоўных абазначэнняў, асаблівасцяў натацыі і інш.) адбываецца на ўзроўні выкарыстання сучасных педагогічных тэхналогій. Самастойная праца студэнтаў арганізуецца з улікам рэгіянальнай, прафесійнай і іншай спецыфікі падрыхтоўкі спецыялістаў ў БДУКМ.

Асаблівае значэнне ў працэсе навучання трэба надаваць тэхнічным сродкам (аўдыётэхніка) і сучасным інфармацыйным і тэлекамунацыйным тэхналогіям. Уменне карыстацца фанографам, магнітафонам, праігравальнікам, камп’ютэрам з спецыяльнымі музычнымі праграмамі, якія дазваляюць аналізаваць, карэктываваць, натаваць і ацыфроўваць гук – павінна стаць, у адпаведнасці з праграмнымі патрабаваннямі, часткай неабходных спецыяльных навыкаў. Гэта дазволіць значна палепшыць якасць і павялічыць прадукцыйнасць працэсу навучання, гарантуе надзейнае захаванне назапашанага матэрыялу.

Асноўныя формы атэстацыі студэнтаў – залік і экзаменацыйная работа. Кантроль за самастойнай работай студэнтаў ажыццяўляецца ў працэсе індывідуальных заняткаў. Экзаменацыйная работа мае практычна-тэарэтычны характар: аранжыроўка і падрыхтоўка партытуры суправаджаюцца падрабязным апісаннем жанравых стылевых асаблівасцяў песеннага ўзору, абгрунтаваннем абраных спосабаў аранжыроўкі.

Экзаменацыйная работа – гэта вынік самастойнай тэарэтычнай і практычнай дзейнасці студэнта, накіраванай на захаванне, зберажэнне і

ўвядзенне ў агульнакультурны абарот лепшых ўзораў музыкі беларускіх кампазітараў і айчыннай вуснай народна-песеннай творчасці.

Крытэрыем тэарэтычнага засваення прадмета з'яўляецца ўменне здзейсніць комплексны аналіз музычнага і паэтычнага тэкстаў, свабоднае валоданне спецыяльнай тэрміналогіяй і знакавай лексікай. Практычнае валоданне аранжыроўкай прадугледжвае здольнасць свабодна карыстацца прыёмамі апрацоўкі народнай песні, працаваць з песнямі любога ўзроўню складанасці, валоданне сучаснымі навыкамі аранжыроўкі ў шматлікіх формах і музычных стылях. Добрая арыентацыя ў спецыяльнай літаратуры і навык граматычнага карыстання ёю для атрымання прафесійнай інфармацыі – таксама важны крытэрыў узроўню падрыхтаванасці студэнта.

Засваенне адукацыйнай праграмы абавязана забяспечыць фарміраванне шэрагу кампетэнцый.

Акадэмічных:

- АК-4. Умець працаваць самастойна.
- АК-5. Быць здольным спараджаць новыя ідэі (валодаць крэатыўнасцю).
- АК-10. Валодаць метадамі і сродкамі пазнання, навучання, самакантролю для інтэлектуальнага развіцця, павышэння культурнага ўзроўню, прафесійнай кампетэнцыі.

Сацыяльна-асобасных:

- СЛК-2. Быць здольным да сацыяльнага ўзаемадзеяння.
- СЛК-5. Быць здольным да крытыкі і самакрытыкі.
- СЛК-6. Умець працаваць у камандзе.
- СЛК-8. Праяўляць ініцыятыву і крэатыўнасць, у тым ліку ў нестандартных сітуацыях.
- СЛК-11. Актыўна ўдзельнічаць у творчых мерапрыемствах, як мясцовага (студэнцкія навуковыя таварыствы), так і агульнанацыянальнага (фестывалі, пленумы і т. д.) значэння.

Прафесійных:

- ПК-1. Ствараць творчыя калектывы;
- ПК-5. Карыстацца інфармацыйнымі рэсурсамі для шматбаковага забеспячэння арганізацыйна-кіраўнічай дзейнасці ў галіне народнай творчасці;
- ПК-24. Працаваць з крыніцамі рэпертуару, літаратурай па народнай творчасці;
- ПК-25. Арганізоўваць этапы працэсу выканання мастацкіх (музычных) твораў для эстэтычнага выхавання і фарміравання высокамастацкіх густаў насельніцтва;
- ПК-27. Рабіць уласныя аранжыроўкі, інструментарыі, апрацоўкі і пераклады для харавых калектываў, аркестраў, ансамбляў;

- ПК-28. Самастойна падбіраць рэпертуар, фарміраваць канцэртную праграму;
- ПК-29. Рыхтаваць творчыя выступы харавых (інструментальных) калектываў і весці канцэртную работу ў рэгіёне і за яго межамі.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Тэма 1. Харавыя аранжыроўка

Прафесійныя паняцці і тэрміналогія. Вызначэнне паняцця “аранжыроўка” і аб’ём яго зместу. Аранжыроўка як пераасэнсаванне ці пераафармленне музычнага матэрыялу ў межах пазнавальнасці арыгінала. Аранжыроўка як мастацтва аформлення музычнай думкі.

Аспекты аранжыровачнай працы (тэарэтычны, мастацка-эстэтычны, аналітычны, тэхналагічны, выканальніцкі).

Віды аранжыровачнай працы з музычным фальклорным матэрыялам. Тыпы харавой аранжоўкі (адаптацыя, пераклад, гарманізацыя, апрацоўка, інструментоўка, аркестроўка, парафраза, транскрыпцыя, рэдакцыя). Аранжоўка і апрацоўка народнай песні.

Праца з даведкавай і спецыялізаванай літаратурай.

Тэма 2. Мэтавы аранжыровачна-драматургічны аналіз народных песень і аналіз вакальна-харавога твора

Мэтавы аранжыровачна-драматургічнага аналіз беларускай народнай песні як метадалагічная падстава і навукова-тэарэтычная база дзейнасці аранжоўніка. Тыпы аналізу, яго план і мэтанакіраванасць. Метады аналізу фальклорнага твора і вакальна-харавой партытуры.

Вобразна-сэнсавы аналіз фальклорнай крыніцы як прадумова фарміравання задумы і практычнай рэалізацыі аранжыроўкі. Элементы вобразна-сэнсавога аналізу: жанр песні; фактурнае рашэнне; асаблівасці гарманізацыі; асаблівасці меладычнага разгортвання; пытанні метра, рытму, тэмпу; магчымасці імітавання галасамі харавых груп гучання народных музычных інструментаў. Аналіз жанру песні, рэгіёна, выканальніцкага стылю, выразных сродкаў.

Аранжыровачна-драматургічны аналіз. Разуменне музычнай драматургіі. Апарат аранжыроўшчыка, які ўжываецца для пабудовы формы, з пункту гледжання драматургічнага развіцця.

Выяўленне асаблівасцяў і ўласцівасцяў функцыянавання мастацка-музычнага тэксту, кантэксту і інтэртэксту, неабходных для глыбокага і цэласнага разумення фальклорнага твора і далейшай працы па яго аранжыроўцы.

Цесныя ўзаемадзеянні асноўных элементаў музычнага сачынення: жанру; тэмпу; танальнага плану; тэматызму, тэсітуры; метра-рытму, фразіроўкі; артыкуляцыі; громкаснай дынамікі; фактуры. Роля галоўных выразных сродкаў ўзору, які аранжыруецца, ў кантэксце асобага поля музычных падзей і

музычных персанажаў. Выяўленне і разуменне сукупнасці гэтых падзей, сістэмнае ўвасабленне іх у працэсе працы над аранжоўкай.

Аналітычная праца з вакальна-харавой партытурай, яе значэнне ў дзейнасці аранжыроўшчыка. Паняцце пра харавую партытуру, яе віды. Харавая партытура і асноўныя харавыя партыі: правілы афармленні; выбар выканальніцкага складу; вызначэнне танальнасці. Спецыяльныя партытурныя пазначэнні і правілы іх запісу (акалады, ключы, выканальніцкія ўказанні, пазначэнні скарачэнняў, запіс *divisi*, і інш.). Правілы і нормы падтэкстоўкі.

Тэарэтычныя асновы фарміравання харавой партытуры. Тэмбравыя, тэхнічныя і дынамічныя якасці, характарыстыкі і магчымасці выканальніцкага складу, для якога пішацца аранжоўка. Дыяпазоны: агульны гукавышынны і працоўны (найболей зручны і дастасоўны для рашэння мастацка-тэхнічных і творчых задач і атрымання выніку, які патрабуецца).

Вызначэнне музычна-драматургічных функцый харавых партый у агульнай харавой гучнасці. Выканальніцкая функцыя харавой партыі ў хоры і ансамблі. Прынцыпы пабудовы вакальна-харавой драматургіі. Тэхніка злучэння ў гучанні розных галасоў і інструментаў для пабудовы музычнай драматургіі.

Мастацка-выканальніцкія асаблівасці музычных інструментаў (тэарэтычныя звесткі і ўнутрана-слыхавыя ўяўленні аб гучанні: тэмбрава-дынамічныя, тэсітурна-рэгісравыя і тэхнічныя магчымасці кожнага інструмента). Спецыфіка ўжывання музычных народных інструментаў у залежнасці ад жанру песні і складу хору ці вакальнага ансамбля. Інструменты традыцыйнага народнага інструментальнага складу (народныя капэлы) і сучасны музычны інструментар. Паняцце пра розныя спосабы гуказдабывання ў спева і музычных інструментах (імітацыя інструментаў голасам і наадварот).

Чытанне і аналіз ўжо наяўных гатовых партытур, годных у мастацкім плане і цікавых у плане аранжоўкі для навочнасці.

Тэма 3. Паняцце “голос” і функцыі галасоў ў народных песнях

Паняцці “голос” і “харавая партыя”. Функцыі “галасоў” і харавых партый (меладычныя, гарманічныя, кантрапунктныя, драматургічныя), разуменне іх для выканання ўсіх відаў аранжыроўкі. Асаблівасці меладычнага развіцця і вертыкальныя суадносіны ў народнай музыцы.

Тэмбравае мысленне. Тэсітурныя, тэмбральныя і выразныя магчымасці харавых галасоў.

Аранжыровачная праца з галасамі і тэмбрамі харавой музычнай тканіны пры планаванні пэўнай аранжыроўкі. Галасы і тэмбры як персанажы музычнага апавядання, пасродкам якіх будзецца драматургічная канва і расчыняецца змест

музычнага твора. Прынцыпы дасягнення збалансаванага гучання галасоў у харавой вертыкалі.

Тэма 4. Фактура народнай песні і тыпы народна-песеннага шматгалосся

Паняцце фактуры народнай песні як сукупнасці прыёмаў падачы музычнага матэрыялу, пабудовы музычнай тканіны. Драматургія народнай песні і музычная фактура як узаемазвязаныя сродкі музычнай выразнасці.

Тыпы народна-песеннай фактуры: манадыйная і поліфанічная. Кампаненты (элементы) фактуры народнай песні: мелодыя, басуючыя галасы, падгалосак (падводка), гармонія. Унісонна-гетэрафонныя сьпевы, шматгалосыя сьпевы з падводкай, гамафонна-гарманічная фактура. Віды народна-песеннай фактуры: палірытмія, паліметрыя. Характарыстыка элементаў фактуры. Мелодыя як галоўны элемент фактуры народнай песні. Прыёмы выкладання мелодыі ў народнай песні: аднагалоссе, дыяфонія, падваенні. Падгалосак імітатыўны і кантрапунктуючы. Рэгіянальныя асаблівасці фактуры народных песень у адпаведнасці з этнакультурнымі зонамі Беларусі (Беларускае Паазер'е, Беларускае Палессе, Беларускае Падняпроў'е, Беларускае Панямонне, Цэнтральны рэгіён).

Творчыя дзеянне ў пераўтварэнні фактуры зыходнага матэрыялу ў новую фактуру. Самастойнае складанне фактуры і формы суцэльнага твору.

Сучасны народны хор або фальклорны ансамбль. Паняцце пра харавую фактуру як сукупнасць спецыфічных выразных сродкаў хору з улікам віду харавой творчасці, харавога жанру, агульнага тыпу фактуры, складу хору, магчымасцяў харавых партый, сродкаў вакальна-харавой тэхнікі, прыёмаў харавога выкладання, стылю харавога выкладання.

Спецыфіка народна-харавой фактуры. Харавое голасавядзенне. Навыкі рэдукавання шматгалоснай вакальна-харавой фактуры ў адпаведнасці з рэальнымі магчымасцямі выканальніцкага складу, для якога робіцца аранжыроўка.

Асаблівасці арганізацыі харавой фактуры. Функцыянальны падзел галасоў у народным хоры і фальклорным ансамблі. Спецыфічныя прыёмы харавога выкладання (харавога пісьма). Якасць гучання ў залежнасці ад характару размяшчэння галасоў фактуры і асаблівасцяў голасавядзення. Выразнасць, правільнасць, чысціня голасавядзення — умова для дасягнення добрай гучнасці вакальна-харавога твора.

Тэма 5. Планаванне працэсу харавой аранжыроўкі народнай песні

Творчы алгарытм працэсу стварэння аранжоўкі. Цэласная музычная драматургія як увасабленне асноўнай мастацкай канцэпцыі аранжыроўшчыка.

Стварэнне плана работы над аранжыроўкай беларускай народнай песні. Планаванне этапаў працы над аранжоўкай народнай песні (падрыхтоўка да аранжыроўкі, папярэднія накіды (эскізы), выклад вакальна-харавых партый, карэктур аранжыроўкі.

Метадычныя рэкамендацыі для непасрэдных кампазіцыйных і кампазітарскіх дзеянняў аранжоўніка.

Знаходжанне аптымальнага варыянту аранжыроўкі адпаведна мастацка-вобразным задачам.

Задача пошуку і стварэння арыгінальнага ўступу, кульмінацыі і лагічнага фіналу ў кампазіцыі аранжыроўкі.

Цыклічнае мысленне як важны складнік у апрацоўках народных песень. Прыёмы і метады стварэння вакальна-харавога цыклу.

Тэма 6. Спецыфіка працы з рознымі зыходнымі фалькларыстычнымі матэрыяламі

Паняцце інварыянту і варыянту. Інварыянт як нязменная частка фальклорнага твора, якая вызначае характэрныя рысы ўсяго тыпу напева песні.

Звядзенне народна-песеннай партытуры ў інварыянт. Рэдагаванне народна-песенных партытур. Праца з аднагалоснай расшыфроўкай народнай песні Праца з шматгалоснай народнай партытурай. Аранжыроўка песні выкананай сола з акампаніентам. Асаблівасці стварэння харавой фактуры па інструментальнаму акампаніменту.

Тэма 7. Асаблівасці тэхнікі перакладання народна-песенных партытур

Тэхніка і тэхналогіі працы з фальклорнымі ўзорамі. Свабода і несвабода ў выбары музычна-выразных сродкаў апрацоўкі народнай песні. Выкарыстанне сродкаў, якія адпавядаюць жанрава-стылевым і рэгіянальным асаблівасцям арыгіналу — найважная ўмова паспяховай “стылевай” аранжоўкі.

Тыпы арганізацыі музычнага матэрыялу і прыёмы харавога пісьма. Тыповыя для народнай музыкі і сучасныя сродкі фактурнай арганізацыі музычнай тканіны (мікрапаліфонія, моўная санарыстыка, сонарна трактаваная танальная гармонія, нефіксаваная вышыннасць, *parlando* з прыблізнай тонавай вышынёй і без фіксаванага гукавысотнага ўзроўня, шэпт, крык,

глісандзіраванне “зоннае інтанаванне”, сонарны струмень, сонарныя лініі, сонарныя палосы, сонарныя плямы, сонарныя кропкі, сонарны россып, вертыкалізацыя гарызанталі (дыяганальная сонарная гармонія, паліфанія пластоў. Важнасць іх для стварэння сучасна афарбаваных твораў у вобласці харавой аранжоўкі народнай музыкі. Спецыфічныя прыёмы пераўтварэння фальклорнага жанру (жанравы сінтэз, жанравае супастаўленне, жанравае пераасэнсаванне і дэфармацыя).

Тэма 8. Віды вакальна-харавых перакладанняў

Агульныя прынцыпы, якія ляжаць у аснове харавых перакладанняў. Неабходнасць захавання мелодыі, гармоніі, тэмпу, метра, дынамікі і формы арыгінала.

Захаванне і змена танальнасці і фактуры. Асноўныя правілы выбару танальнасці: (выкарыстанне, па магчымасці, танальнасці арыгінала, змена танальнасці на блізкі інтэрвал. Спецыфіка ўжывання бемольных і дыэзных танальнасцяў. Імператывы выбару танальнасць пры выкананні твора салістам.

Складанне дадатковых галасоў да мелодыі з улікам жанру і стылю. Складанне дадатковых меладычных, гарманічных і рытмічных галасоў. Узбуйненне формы за кошт імправізацыі асобных вакальных галасоў.

Перакладанне музыкі для розных складаў хору (аднароднага, змешанага, з салістам, а капэла і з суправаджэннем). Перакладанне для голасу сола. Перакладанне для саліста і акампанеента. Перакладанне для саліста і вакальнага ансамбля. Перакладанне для жаночага хору, ансамбля. Перакладанне для мужчынскага хору, ансамбля. Перакладанне для дзіцячага хору, ансамбля. Перакладанне для змяшанага хору, ансамбля. Афармленне музычнай партытуры.

Тэма 9. Асноватворныя прынцыпы і метады харавой аранжоўкі і творчае іх ужыванне

Метады выяўлення і афармлення прыёмаў аранжыроўкі беларускіх народных песень.

Прыёмы харавых перакладанняў, іх выкарыстанне ў адпаведнасці з жанрава-стылістычнымі, фактурнымі асаблівасцямі твора, характарам мелодыкі, метрарытмічнымі асаблівасцямі, гарманічнай мовай і прынцыпамі формаўтварэння.

Яснасць музычнай мовы абранага ўзору песеннага фальклору як прынцып навучання аранжыроўцы:

Меладычныя, гарманічныя, рытмічныя спосабы і прыёмы развіцця музычнага матэрыялу. Вар'іраванне як пераасэнсаванне мелодыі. Вар'іраванне як перанос арыгіналу ў сферу іншага стылю ці эпохі. Найпростыя спосабы музычнага вар'іравання (змены фактуры, тэмпу, метра-рытму, рэгістра, ладу). Матыўная распрацоўка. Гарманізацыя як перафарбоўванне мелодыі за кошт утварэння разнастайных вертыкальных суадносінаў. Асноўныя прыёмы гарманічнага развіцця (узбагачэнне гармоніі, спрашчэнне гармоніі, перасоўванне акордаў, меладычная фігурацыя, гарманічная фігурацыя, змяшаная фігурацыя). Поліфанічныя сродкі развіцця. Рытмічныя варыянты выкладу гармоніі. Фактурныя стэрэатыпы. Стварэнне фактурных варыяцый. Кампазіцыйныя прыёмы развіцця тэматычнага матэрыялу: рух аккордовым пластом пераважна ў цесным размяшчэнні, выкарыстанне асцігнутых мела-гарманічных ходоў, імітацыйны выклад тэматычнага матэрыялу рознымі харавымі групамі; рытмічнае пашырэнне і сціск; вылучэнне, паўтор і г.д.

Праца с паэтычным тэкстам у харавым творы.

Прынцыпы і прыёмы харавога развіцця: сувязь аранжоўкі з формай арыгінала; кантраснасць (тэмбральная, тэссітурная, дынамічная, штрыхавая); супастаўленне, варыяцыйнасць, туцці вялікае і малое.

Уважлівае вывучэнне пабудовы народна-песеннай партытуры, вызначэнне прыярытэтных галасоў і падгалоскаў, правільнае іх выкарыстанне падчас перакладання на іншы склад з ужываннем транспанавання і стварэння складовых харавых (ансамблевых партый.)

Знаёмства з аранжоўкамі, выкананымі выбітнымі майстрамі харавога мастацтва. Выпрацоўка ўласнага індывідуальнага стылю ў аранжоўцы твораў для любога выканальніцкага складу.

Тэма 10. Свабодная апрацоўка беларускіх народных песень

Працэс нараджэння ў свядомасці аранжыроўніка новых музычных ідэй на аснове фалькларыстычнага твору.

Стварэнне свабоднай апрацоўкі з выкарыстаннем усіх сродкаў харавога пісьма і кампазітарскіх тэхнік. Тэхніка аранжыроўкі як сукупнасць метадаў, якія выкарыстоўваюцца падчас стварэння музыкі, што забяспечваюць генерацыю (ўзнікненне ў свядомасці кампазітара новых музычных ідэй), распрацоўку (развіццё канструктыўных музычных элементаў з выкарыстаннем назапашаных музычным мастацтвам прыёмаў), арганізацыю музычнага матэрыялу (аб'яднанне аранжыроўшчыкам кампанентаў музычнага твора ў адзінае цэлае), запіс (фіксацыю твора на паперы пасродкам нотных знакаў), канвертаванне (розныя віды перакладанняў, аранжовак і аркестровак) і гукавую рэалізацыю.

Апрацоўка беларускіх народных песень як творчая праца па стварэнні вакальна-харавых твораў для розных выканальніцкіх складаў. Выкарыстанне выканальніцкіх прыёмаў рэгіянальных традыцый і разнастайных сродкаў сучаснага харавога пісьма: стварэнне падгалоскаў і “ўтор” падчас стварэння дзвюх – трохгалосных партытур для аднародных і змяшаных складаў; “гарманізацыя” фальклорнай расшыфроўкі шляхам лінейнага злучэння галасоў з выкарыстаннем найболей характэрных тыпаў народнага шматгалосся; стварэнне шматгалоснай апрацоўкі з аднагалоснай або дзвюхгалоснай расшыфроўкі на аснове наяўных аналогаў вызначанай рэгіянальнай традыцыі (“стылявая апрацоўка”); гарманізаванне фальклорнай расшыфроўкі для выканання вакальна-харавым складам з музычным суправаджэннем.

Тэма 11. Аналіз выніка працэса харавой аранжыроўкі

Параўнальны аналіз арыгінала і перакладання як важны этап працы, неабходны для ўдасканалення эстэтычных і тэхналагічных якасцяў аранжыроўкі.

Страты і набыцці, выкліканыя працай аранжыроўшчыка. Выяўленне найболей тыповых праблем у практычнай дзейнасці аранжыроўшчыка з мэтай удасканалення эстэтычнага ўзроўня і мастацкіх якасцяў выкананых перакладанняў.

Асноўныя чыннікі няўдалых узораў аранжыроўкі, якія не прайшлі выпрабавання практыкай: памылковы адбор твораў (тэсітурна, тэхнічна); недахоп агульнай тэарэтычнай падрыхтоўкі аранжыроўшчыка, у тым ліку тэарэтычных ведаў па харавым выкладзе і аранжыроўцы; няправільны алгарытм ў працэсе працы над аранжыроўкай, і, як непазбежнае, страта стылю.

Тэма 12. Тэхнічныя сродкі харавой аранжыроўкі беларускіх народных песень

Тэхнічныя сродкі аранжыроўкі. Аўдыётэхніка (фанограф, магнітафон, прайгравальнік). Кампутар і сучасныя інфармацыйныя і тэлекамунацыйныя тэхналогіі, іх роля ў працэсе аналіза, карэкціроўкі, натацыі, аблічбоўкі захавання гуку.

Запіс і рэдагаванне нотнага тэксту з дапамогай кампутарнага праграмага забеспячэння (computer software). Нотныя рэдактары Sibelius, Finale, Encore. Музычныя рэдактары (Cubase, Nuendo, WaveLab, Sound Forge і інш.)

3. ПРАКТЫЧНЫ РАЗДЗЕЛ

Метадычныя рэкамендацыі па падрыхтоўцы самастойнай працы (практычны аналіз харавой партытуры)

1. Аналіз па натацыі гукавысотнага будынку напеву.

Асноўныя этапы меладычнага аналізу: дзяленне песеннай формы на меладычныя адзінкі; аналіз гукарадаў і сістэмы апорных тонаў у кожнай меладычнай адзінцы; суаднясенне пабочных апор меладычнай адзінкі з галоўнай апорай (фінальным тонам кампазіцыйнай адзінкі формы) і выяўленне ладавага каркасу напеву.

2. Канчатковая мэта аналізу — вызначэнне тыпу меладычнай кампазіцыі, якая выяўляецца літарнай формулай, якая адлюстроўвае колькасныя і структурныя суадносіны меладычных перыядаў у напеве.

3. Аналіз рытмічнай формы напеву.

Асноўныя этапы аналізу рытмічнай формы па натацыі: вызначаецца кампазіцыйная адзінка песеннай формы (фраза, верш, страфа); аналізуецца тып вершаскладання і форма верша; мадэлюецца складовая музычна-рытмічная форма напеву. Вынікам аналізу павінна з'явіцца вызначэнне і запіс у аналітычнай графіцы складовай музычна-рытмічнай формы прапанаванай песні.

4. Аналіз харавой фактуры і тыпаў шматгалосся.

Пры аналізе аранжыроўкі песні вызначаецца колькасць партый у харавой партытуры і іх суадносіны ў шматгалоссі. Пры разглядзе кожнай партыі важна звярнуць увагу на дыяпазон гучання і ступень развітасці кожнай меладычнай лініі.

Выконваючы заданне па аранжыроўцы, неабходна папярэдне прааналізаваць твор і скласці да яго пісьмовую інструкцыю. Асаблівае значэнне набывае выпрацоўка навыку працы з рэкамендаванай літаратурай і самастойны пошук неабходнай інфармацыі для выканання падрабязнага аналізу харавога твора. Пажадана, каб у працэсе асваення дадзенага курсу некаторыя з перакладаў, зробленых студэнтамі, маглі б быць выкананы вакальным ансамблем або вучэбных хорам.

План аналізу харавога твора.

Гісторыка-тэарэтычныя звесткі: агульныя звесткі аб творы і яго аўтарах: дакладная і падрабязная назва; год выдання; аўтары музыкі і тэксту; харавы жанр (калі твор – частка больш буйнога сачыненні, даць звесткі аб усім творы: склад выканаўцаў, колькасць і назва частак, роля хору і інш.); від харавой творчасці (хор a'capella або з суправаджэннем).

Літаратурны тэкст: змест, тэма, ідэя, вобразы, форма выкладання; пабудова (колькасць строф, куплетаў і г.д.); ступень адпаведнасці зместу літаратурнага тэксту зместу музыкі; узаемасувязь будовы літаратурнага тэксту і формы харавога твора.

Музычна-выразныя сродкі: форма; тэмп; дынаміка; характарыстыка мелодыі-тэмы; характар; інтанацыйны лад; метрорытмічныя і ладавыя асаблівасці.

Ладотональныя асаблівасці твора: асноўная танальнасць; характарыстыка танальнага плана; ладавыя асаблівасці (выкарыстанне кампазітарам народных дыятанічных ладоў або характэрных ладоў абаротаў).

Гарманічны аналіз: агульная характарыстыка гарманічнага мовы твора, яго асаблівасцяў.

Характарыстыка фактуры: ўзаемасувязь фактуры са зместам твора і выразнымі сродкамі хору.

Тэсатурныя ўмовы (дыяпазоны харавых партый і ўсяго хору).

План аналізу харавой партытуры.

1. Асаблівасці інтанавання (харавой строй): выяўленне інтанацыйных складанасцяў і спосабы іх пераадолення; выяўленне складанасцяў ладу і спосабы іх пераадолення.

2. Усталяванне характэрных асаблівасцяў вакальна-харавой фактуры: артыкуляцыі; фанетыкі і арфаэпіі; пеўчага дыхання; характару гуку; прыёмаў гукавядзення.

3. Распрацоўка выканальніцкага плана на аснове аналізу партытуры: агогика; дынаміка; агульныя і прыватныя дынамічныя і сэнсавыя кульмінацыі; фразіроўка.

4. РАЗДЗЕЛ КАНТРОЛЮ ВЕДАЎ

Пералік рэкамендаваных сродкаў дыягностыкі самастойнай працы

Для кантролю самастойнай працы студэнтаў выкарыстоўваюцца наступныя сродкі дыягностыкі:

- вуснае апытанне па асобных тэмах падчас заняткаў;
- складанне рэфератаў па асобных раздзелах дысцыпліны;
- тыпавыя заданні па харавой аранжыроўцы;
- пісьмовыя кантрольныя работы па харавой аранжыроўцы.

Віды самастойнай працы студэнтаў

1. Вывучэнне тэарэтычнага матэрыялу па паказаных крыніцах.
2. Падрыхтоўка вуснага паведамлення па прапанаванай тэме.
3. Напісанне харавой аранжыроўкі па абранай тэме.
4. Праслухоўванне музычнага матэрыялу па тэме занятку.
5. Практычны аналіз работ, створаных прафесійнымі аранжыроўшчыкамі.
6. Канспектаванне літаратуры;
7. Падрыхтоўка пісьмовых работ (анатацый, пераклады харавых партытур).
8. Падрыхтоўка часткі лекцыйнага матэрыялу для вусных паведамленняў;
9. Рэферыраванне навукова-метадычнай літаратуры;

Пытанні і заданні для самастойнай працы

1. Дайце вызначэнне паняцця “музычная аранжыроўка” і разгарніце яго аб’ём.
2. Ахарактарызуйце ў агульных рысах уяўленні аб аранжыроўцы, якія існавалі ў XIX ст. і якія склаліся да пачатку XX ст.
3. Пералічыце асноўныя віды музычнай аранжыроўкі.
4. Дайце вызначэнне паняццям жанру і стылю у музыцы.
5. Дайце вызначэнне паняццям “голос” і “харавая партыя”, апішыце функцыю галасоў у фальклоры.
6. Чым прынцыпова адрозніваецца харавая аранжыроўка ў форме перакладу ад свабоднай апрацоўкі музычнага твору?
7. Пералічыце віды і тыпы хору.

8. Ахарактарызуйце агульны і рабочы дыяпазоны гучання галасоў у народным хоры.

7. У чым адрозненні фактуры фальклорнага твору і народнага хору?

8. Параўнайце партытуры народнага і акадэмічнага хору? У чым вы бачыце рысы іх падабенства, у чым адрозненне адно ад аднаго?

9. Назавіце формы і віды шматгалосся.

10. Якія нотныя редактары і камп'ютарныя праграмы апрацоўкі гука вы ведаеце?

Пералік прыкладных кантрольных заданняў для самастойнай працы

1. Падрываць вуснае паведамленне па выніках праслуханага канцэрта Нацыянальнага акадэмічнага народнага хору Рэспублікі Беларусь імя Г. І. Цітовіча.

2. Падрыхтаваць рэферат па тэме “Віды вакальна-харавых перакладанняў” праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”.

3. Правесці пісьмовы аналіз сродкаў харавой выразнасці (на прыкладзе партытуры для змешанага шасцігалосага народнага хору “Ой, загулі сівы галубочки”): выявіць меладычна-інтанацыйны комплекс, вызначыць структуру ладу, прадставіць абагульненую мадэль складова-рытмічнай арганізацыі, раскрыць кампазіцыйныя заканамернасці, апісаць форму шматгалосся, паказаць на выканальніцкія характарыстыкі.

4. Вызначыць жанр праслуханага ўзору фальклору (беларускія народныя песні “Зазвінела пчолачка”, “Забалеў чумак”, “Нова радасць стала” і інш.), раскрыць жанравыя прыкметы мастацкай формы і абгрунтаваць план яго аранжыроўкі.

5. Супаставіць варыянты арыгінальнага фальклорнага тэксту – народнай песні, і харавой аранжыроўкі, выкананай паводле арыгіналу. Выявіць тыпалагічна значныя характарыстыкі мастацкай формы.

6. Правесці аналіз партытуры для двухгалосага жаночага вакальнага ансамбля, выявіць жанравыя, стылевыя, ладава-гарманічныя, тэмбравыя асаблівасці.

7. Правесці ўсебаковы аналіз паэтычных асаблівасцяў прапанаванай харавой аранжыроўкі (калядная песня “Ой, там, за тынам” беларускі лірычны кант “Шчырым сэрцам” і інш.).

8. Падрыхтаваць стылеваю аранжыроўку для народнага хору або фальклорнага вакальнага ансамбля (рознага тыпу і віду).

9. Зрабіць свабодную апрацоўку беларускай народнай песні.

Дыягностыка кампетэнцый студэнта

Для кантролю якасці засваення вучэбнага матэрыялу, набыцця неабходных навыкаў па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; выкарыстоўваюцца наступныя сродкі дыягностыкі:

– заданні па практычнаму выкананню харавой аранжыроўкі беларускіх народных песень;

– пісьмовы экзамен;

– пісьмовы залік;

– пісьмовы комплексны аналіз аднаго з узораў беларускай народна-песеннай творчасці ранняга гісторыка-стылявога пласта (каляндарна-абрадавая песня, сямейна-абрадавая песня);

– пісьмовы комплексны аналіз аднаго з узораў беларускай народна-песеннай творчасці позняга гісторыка-стылявога пласта (пазаабрадавая лірычная песня).

Патрабаванні

да экзамену (заліку) па вучэбнай дысцыпліне
«Харавая аранжыроўка»

Спецыяльная тэарэтычна-практычная дысцыпліна “Харавая аранжыроўка” з’яўляецца адным з асноўных кампанентаў у прафесійнай падрыхтоўкі ў галіне харавога народнага выканальніцтва.

У працэсе яе вывучэння студэнт набывае тэарэтычныя веды ў галіне вакальна-харавых жанраў, вывучае разнастайныя выканаўчыя песенныя стылі, творча засвойвае прынцыпы і прыёмы харавых перекладаў і авалодвае трывалымі практычнымі навыкамі харавой аранжыроўкі для самастойнай працы па падрыхтоўцы репертуара народнага хору.

Асноўныя патрабаванні.

На заліку студэнт павінен:

— адказаць на два пытанні па асноўнай праблематыцы вучэбнай дысцыпліны;

— прадставіць тры аранжыроўкі беларускіх народных песень для розных тыпаў і відаў хору (жаночага, мужчынскага і змешанага).

—

Крытэрыі ацэнкі вынікаў вучэбнай дзейнасці студэнтаў

Балы, паказчыкі адзнакі

1 (адзін) – адсутнасць наапалення ведаў і кампетэнтнасці ў рамках адукацыйнага стандарту, невыкананьне экзаменацыйнага задання ў аб’еме зместу дысцыпліны “Харавая аранжыроўка”.

2 (два) – фрагментарныя веда ў галіне харавой аранжыроўкі; веда асобных літаратурных крыніц, рэкамендаваных навучальнай праграмай дысцыпліны; няўменне выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію, наяўнасць грубых і лагічных памылак пры выкананьні экзаменацыйнага задання

3 (тры) – недастаткова поўны аб’ём ведаў у галіне харавой аранжыроўкі; веда часткі асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; выкананне экзаменацыйнага задання з істотнымі і лагічнымі памылкамі; слабае валоданне інструментарыем аналізу беларускіх народных песень, неапетэнтнасць у вызначэнні жанравых асаблівасцей беларускіх народных песень; няўменне карыстацца асноўнымі прыёмамі і метадамі аранжыроўкі беларускіх народных песень.

4 (чатыры) – дастатковы аб’ём ведаў у рамках вучэбнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, валоданне інструментарыем аранжыроўкі, уменне пад кіраўніцтвам выкладчыка вырашаць стандартныя задачы па аранжыроўцы беларускіх народных песень.

5 (пяць) – дастатковыя веда ў аб’еме навучальнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; выкарыстанне навуковай тэрміналогіі, валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне выкарыстоўваць яго ў рашэнні навучальных і прафесійных задач; здольнасць самастойна ўжываць тыпавыя рашэнні ў рамках навучальнай праграмы; засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; дастатковая культура самастойнай працы, дастатковы ўзровень выканання экзаменацыйных заданняў.

6 (шэсць) – досыць поўныя і сістэматызаваныя веда ў аб’еме вучэбнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; выкарыстанне неабходнай навуковай тэрміналогіі, валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне выкарыстоўваць яго ў рашэнні навучальных і прафесійных задач; здольнасць самастойна ўжываць тыпавыя рашэнні ў рамках навучальнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў сучасных кірунках у галіне музычнай аранжыроўкі; актыўная самастойная праца; досыць высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

7 (сем) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх частках навучальнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; выкарыстанне спецыяльнай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні па аналізе музычна-паэтычных тэкстаў; валоданне інструментарыем музычнай аранжыроўкі, уменне выкарыстоўваць яго ў пастаноўцы і рашэнні прафесійных задач; вольнае валоданне тыповымі рашэннямі ў рамках навучальнай праграмы; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў асноўных кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку; актыўная самастойная праца, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

8 (восем) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх пастаўленых пытаннях у аб’ёме навучальнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; выкарыстанне спецыяльнай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні; валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны (у тым ліку тэхнікай інфармацыйных тэхналогій), уменне выкарыстоўваць яе ў пастаноўцы і рашэнні навуковых і прафесійных задач; здольнасць самастойна вырашаць складаныя праблемы ў працэсе апрацоўкі музычнага матэрыялу; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай па дысцыпліне; уменне арыентавацца ў сучасных тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку; актыўная сістэматычная самастойная праца, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

9 (дзевяць) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх частках навучальнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне эфектыўна выкарыстоўваць яго ў пастаноўцы і рашэнні прафесійных задач; здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя задачы па аналізу і інтэрпрэтацыі песеннага фальклору ў нестандартных сітуацыях у рамках навучальнай праграмы; поўнае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку; сістэматычная, актыўная творчая праца ў працэсе заняткаў, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

10 (дзесяць) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх частках вучэбнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; а таксама па асноўных тэарэтычных і практычных пытаннях, якія выходзяць за яе межы; дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове);

бездакорнае валоданне інструментарыем музычнай аранжыроўкі, уменне эфектыўна выкарыстоўваць яго ў пастаноўцы і рашэнні прафесійных задач; выяўленая здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартных сітуацыях; поўнае валоданне інфармацыяй з асноўных і дадатковых крыніц па вучэбнай дысцыпліне; уменне вольна арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку, выкарыстоўваць навуковыя дасягненні іншых дысцыплін; творчая самастойная праца, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

5. ДАПАМОЖНЫ РАЗДЗЕЛ

Літаратура

Асноўная

1. *Алексеев, Э.Е.* Нотная запись народной музыки: теория и практика / Э.Е.Алексеев. – М.: Сов. композитор, 1990. – 168 с.
2. *Варфаламеева, Т.Б.* Песні Беларускага Панямоння / Т.Б.Варфаламеева. – Мінск: Беларус. навука, 1998. – С. 3–27.
3. *Востоочнославянский фольклор: словарь научной и народной терминологии.* – Минск: Навука і тэхніка, 1993. – 478.
4. *Елатов, В.И.* Ладовые основы белорусской народной музыки / В.И.Елатов.– Минск: Наука и техника, 1964. – С. 11–207.
5. *Елатов, В.И.* Мелодические основы белорусской народной музыки / В.И.Елатов.– Минск: Наука и техника, 1970. – 144 с.
6. *Елатов, В.И.* Ритмические основы белорусской народной музыки / В.И.Елатов.– Минск: Наука и техника, 1966. – С. 15–48.
7. *Ивакин М.* Хоровая аранжировка. – М.: Музыка, 1982. –128 с.
8. *Квитка, К.* О постановке тактовой черты // К.Квитка: избр.тр.:в 2 т. – М.: Сов. композитор, 1973. – Т. 2. – С. 40–46.
9. *Квитка, К.* Этнографическое распространение пентатоники в СССР // К.Квитка: избр.тр.: в 2 т. – М.: Сов. композитор, 1973. – Т. 2. – С. 47–64.
10. *Мажэйка, З.Я.* Каляндарна-песенная культура Беларусі / З.Я.Мажэйка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1985. – С. 71–118.
11. *Мажэйка, З.Я.* Песні Беларускага Паазер'я / З.Я.Мажэйка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1981. – С. 3–29.
12. *Мажэйка, З.Я.* Песні Беларускага Падняпроўя / З.Я.Мажэйка, Т.Б.Варфаламеева. – Мінск: Беларус. навука, 1999. – С. 3–35.
13. *Мазепус, В.В.* Артикуляционная классификация и принципы нотации тембров музыкального фольклора /В.В.Мазепус// Фольклор. Комплексная текстология. – М.: Наследие, 1998. – С. 24–51.
14. *Можейко, З.Я.* Песни Белорусского Полесья / З.Я.Можейко. – М.: Сов. композитор, 1984. – Вып. 2. – С. 3–12.
15. *Можейко, З.Я.* Песни Белорусского Полесья /З.Я.Можейко. – М.: Сов. композитор, 1983. – Вып. 1. – С. 5–18.
16. *Самарин В. А.* Хороведение и хоровая аранжировка. Учебное пособие. – М.: Академия, 2002. — 352 с.
17. *Тавлай, Г. В.* Белорусское купалле / Г.В.Тавлай. – Минск: Наука и техника, 1986. – С. 7–127.

18. *Тавлай, Г.В.* Орнаментальное пение в стилистике белорусской сольной обрядовой песни / Г.В.Тавлай // *Аўтэнтычны фальклор: праблемы вывучэння, захавання, пераймання: зб. навук. прац удзельнікаў IV Міжнар. навук.-практ. канф., Мінск: БДУКМ, 2010. – С. 18–24.*

19. *Толмачов, Хорове аранжування та вільна обробка: навчальний посібник. – Нова Книга, 2011. — 168 с.*

Дадатковая

1. *Алексеев, Э.* Раннефольклорное интонирование: звуковысотный аспект / Э.Алексеев. – М.: Сов. композитор, 1986. – 238 с.

2. *Алексеев, Э.* Проблемы формирования лада / Э.Алексеев. – М.: Музыка, 1976. – С. 6–65.

3. *Асафьев, Б.* Музыкальная форма как процесс: в 2 кн. / Б.Асафьев. – Л.: Музыка, 1971. – С. 43–77.

4. *Банин, А.А.* Методология лингвомузыкального анализа музыки устных традиций / А.А.Банин // Первый всероссийский конгресс фольклористов: сб. докладов. Том 1. – М.: Изд-во “Государственный республиканский центр русского фольклора”, 2005. – С. 385–406.

5. *Банин, А.А.* Слово и напев. Проблемы аналитической текстологии / А.А.Банин // Фольклор. Образ и поэтическое слово в контексте / отв. ред. В.М.Гацак. – М.: Наука, 1984. – С. 170–202.

6. *Банин, А.А.* Об одном аналитическом методе музыкальной фольклористики / А.А.Банин // Музыкальная фольклористика / ред.-сост. А.А.Банин. – М.: Сов. композитор, 1978. – Вып. 2. – С. 117–157.

7. *Банин, А.А.* О принципах моделирования обобщенного слогоритма. Вопросы методики и методологии / А.А.Банин // Памяти К.В.Квитки: сб. ст. / ред.-сост. А.А.Банин. – М.: Сов. композитор, 1983. – С. 165–179.

8. *Елатов, В.И.* Ритмика русских народных песен: учеб. пособие по курсу “Народное музыкальное творчество” / В.И.Елатов. – М.: Изд-во МГУК, 1993. – С. 5–47.

9. *Ефименкова, Б.* Ритм в произведениях русского вокального фольклора / Б.Ефименкова. – М.: Композитор, 2001. – 256 с.

Тэрміналагічны слоўнік

Антыфонны спеў (грэч. antiphonos – які гучыць у адказ, што паўтарае) – у музычным фальклоры спосаб спеву, калі дзве групы выканаўцаў уступаюць па чарзе, змяняючы адзін аднаго.

Апорная ступень – гл. Ладавая апора.

Апрацоўка народнай песні – працэс і вынік мастацкага пераасэнсавання народнай песні ў святле творчых устаноў аўтара, які суправаджаецца стварэннем новай музычнай формы.

Аранжыроўка – (ад нямецкага Arrangieren, франц. Arrangeur, літаральна – прыводзіць у парадак, ладзіць). 1) У шырокім сэнсе любое змяненне нотнага тэксту музычнага твору. 2) Перакладанне музычнага твору для іншага (параўнальна з арыгіналам) складу выканаўцаў.

Архетып (ад грэч. archetypos – правобраз) – у фалькларыстыцы – уяўленне аб праформе, прататыпе, першасным матыве, сюжэце; тэарэтычна верагодная форма.

Арэал (лац. aerea – пляц, прастора) – вобласць распаўсюджвання, геаграфія якой-небудзь з’явы. Арэальны падыход – адзін з асноўных метадаў у фалькларыстыцы, уключае картаграфаванне меж арэалаў з мэтай іх наступнага параўнання.

Аўтэнтычны (грэч. authentikas – сапраўдны) – які цалкам адпавядае арыгіналу, сапраўдны (напрыклад, аўтэнтычны фальклор).

Басуючы, тоўсты голас – ансамблевая партыя, якая з’яўляецца асноўнай выканальніцкай партыяй.

Бурдон (фр. bourdon – густы бас) – вытрыманы на адной вышыні элемент музычнай фактуры (вакальнай і інструментальнай).

Варыятыўнасць (лац. variantis – зменлівы) – розныя формы аднаго і таго ж зместу.

Верш (лац. versus – тое, што ўвесь час паўтараецца) – у музычным фальклоры адзінка вымярэння песеннага паэтычнага тэксту, якая складаецца са складовых груп (гл. Сілабічны верш), сегментаў (гл. Танічны верш), стоп (гл. Сілаба-танічны верш); радок песеннага тэксту.

Гетэрафонія (грэч. heteros – іншы і phone – гук) – асноўны від аднагалосся ў традыцыйных напевах усходніх славян – спеў ва ўнісон з кароткачасовым расслаеннем мелодычнай лініі (звычайна на пазіцыйна слабым часе). Гетэрафонія манадычнага тыпу – тып фактуры, уласцівы беларускай песеннай традыцыі.

Голас – 1) гукавышыннае – сукупнасць усіх версій аднаго напева (песні “ўсе на адзін голас спяваюцца”); 2) фактурнае – усвядомленая выканаўцам асобная ансамблевая партыя (“басуючы голас”, “тонкі голас”).

Дактыль – трохскладовая стапа з метрычнай формулай / - - .

Дыяпазон – гукавы аб’ём голасу ці музычнага інструмента (гл. Амбітус).

Дыятоніка (грэч. dia – праз, уздоўж і tonos – тон, г.зн. ідучая па тонах) – сямігукавая сістэма, усе гукі якой могуць быць размешчаны па квінтах раўнамерна-тэмпераванага ладу (z-g-d-a-e-b4).

Жанр (фр. genre – род, выгляд) – узаемасувязь твора з жыццёвым прызначэннем – функцыяй (прыкладной, эстэтычнай і інш.), спосабам і ўмовам і выканання, а таксама асаблівасцямі ўтрымання і формы, якая склалася гістарычна.

Ікт – націск; моцны, націскны склад паэтычнага тэксту.

Інварыянт – глыбінная структура, базавая мадэль, г.зн. тое, што з’яўляецца агульным, нязменным для ўсіх варыянтаў чаго-небудзь.

Кампазіцыйныя адзінкі – элементы паэтычнага тэксту, якія ўтвараюць адну песенную страфу. Гэты параметр адлюстроўвае кампазіцыю (форму) страфы і пазначаецца абрэвіатурай КА.

Кампазіцыя – 1) К. ладавая (гл. Ладавая кампазіцыя); 2) К. страфы – арганізацыя паэтычнага тэксту страфы, тое ж, што і форма страфы; 3) К. сюжэтная – дзяленне ўсяго твора на буйныя часткі (напрыклад, запеў, зачын, кульмінацыя, “тыповыя месцы” і т.п.).

Лад – 1) акад. музыказн. – сістэма функцыянальна злучаных паміж сабой гукаў; 2) этнамуз. – у традыцыйнай музычнай культуры – адна з глыбінных структур музычна-паэтычнага тэксту, катэгорыя музычнага мыслення. Л. у народнай песні выяўляецца як сума заканамернасцей усіх кампанентаў песні: гукавышыннасці, музычнай рытмікі і рытмікі паэтычнай і ўяўляе сабою сістэму рэгулярна расстаўленых кропак апоры, свайго роду, рытмамеладычны “каркас” песні (гл. Ладавая кампазіцыя, Ладавая апора).

Ладавая кампазіцыя – размяшчэнне ладавых апор па вышыні ў межах адной песеннай страфы.

Ладавая апора – кропка скрыжавання ўсіх трох асноўных кампанентаў песні: паэтычнага тэксту, музычнай рытмікі і гукавышыннай арганізацыі. Сістэма ЛА песеннай страфы ўтвораць ладавую кампазіцыю.

Мадэляванне – асноўны даследчы метада структурнай тыпалогіі, які складаецца ў параўнальным вывучэнні версій якога-небудзь аб’екта (абрад, рытміка, паэтычны тэкст, гукавышыннасць, харэаграфія і да т.п.) і выяўленні ў ім інварыянта – устойлівай, нязменнай мадэлі.

Мелізматыка (грэч. melisma – песня, мелодыя) – меладычныя ўпрыгожванні ў вакальнай і інструментальнай музыцы (фаршлаг, пошчак, мардэнт і інш.).

Модус (лац. modus – мера, спосаб) – 1) у шырокім сэнсе М. – устойлівы спосаб арганізацыі чаго-небудзь – прасторы, мыслення; 2) модусная рытміка – рытміка стопная, заснаваная на паўторы вызначанага рытмічнага малюнка.

Манадыйнасць гетэрафонная, ці гетэрафонія манадыйнага тыпу – аднагалосая фактура, якая дапускае эпізадычныя “расслаенні” асноўнай меладычнай лініі.

Музычная дыялекталогія – аддзел этнамузыкалогіі, які вывучае лакальныя разнавіднасці традыцыйнай музычнай мовы.

Падводка – голас, вынесены ў верхні рэгістр і арыентаваны на асноўную выканальніцкую партыю. Асноўнымі інтэрваламі паміж партыямі выступаюць тэрцыі і сексты (радзей квінты). Грані формы заўсёды аформлены разыходжаннем галасоў у актаву. Дадзены стыль спеву ўласцівы галоўным чынам лірычным песням усходніх славян.

Партыя галасавая – гл. Голас.

Пеон – чатырохскладовая стапа, у залежнасці ад націскага склада ў ёй адрозніваюць 1-ы пеон (/ - - -), 2-і пеон (- / - -), 3-і пеон (- - / -) і 4-ы пеон (- - - /). У народнай песеннасці найчасцей ужываецца 3-і пеон.

Політэкставасць напеву – магчымасць выконваць адзін напеў з некалькімі паэтычнымі тэкстамі.

Раўнамерна-тэмпераваны лад (лац. *temperatio* – правільныя суадносіны, суразмернасць) – лад з роўнымі інтэрвальнымі суадносінамі паміж гукамі.

Рытм верша – сістэма рэгулярных паўтораў элементаў славесна-гукавога матэрыялу (гукаў, складоў, стоп, слоў, фраз, строф), якія ў будове паэтычнага тэксту маюць арганізуючую ролю.

Рэфрэн – лексічная канструкцыя, якая нязменна паўтараецца са страфы ў страфу. Рэфрэн можа быць выяўлены славесным радам (семантычны), а можа спявацца на нейтральных складах (“люлі”, ці “ой, лёлі”, “лалым”, г.зн. асемантычным).

Сегмент (лац. *segmentum* – адрэзак) – асноўная будаўнічая адзінка танічнага верша, межамі якой выступаюць націскі.

Сілаба-танічны тып вершаскладання, сілаба-танічны верш – спосаб арганізацыі паэтычнага тэксту, які сумяшчае рысы сілабічнага верша (наяўнасць цэзуры) і літаратурнага верша (стопная арганізацыя, рыфма).

Сілабічны тып вершаскладання, сілабічны верш (грэч. *syllabe* – склад) – у народнай песеннай паэзіі спосаб арганізацыі тэксту, заснаваны на прынцыпе складання, падсумаванні складовых груп, падзеленых цэзурай; тое ж, што і цэзурны верш.

Сінкрэтызм (грэч. *sinkrētismos* – злучэнне) – першапачатковая злучнасць, якая характарызуе архаічны стан чаго-небудзь; найважная рыса фальклору.

Сістэмы злічэння: дваковая – з суадносінамі даўжыні/сцісласці ў прапорцыі 2:1 (доўгі – □: кароткі – ℳ) і трайковая – з суадносінамі даўжыні/сцісласці ў прапорцыі 3:1 (доўгі – □& : кароткі – ℳ і □).

Складовая група – слова ці група граматычна злучаных паміж сабой слоў – асноўная будаўнічая адзінка сілабічнага верша; валодае сэнсавай і сінтаксічнай самастойнасцю.

Стапа – рэгулярна паўтаральная група складоў, падпарадкаваная аднаму націску. С. – элементарная адзінка літаратурнага і народнага сілаба-танічнага верша.

Структурная тыпалогія – кірунак у навуцы (лінгвістыцы, этналінгвістыцы, этнамузыкалогіі і інш.), для якога характэрны сістэмны падыход да аб'екта, які вывучаецца, выяўленне ў ім утвораў глыбінных мадэляў і іх наступная класіфікацыя.

Танічны тып вершаскладання, танічны верш – у народнай песеннай паэзіі спосаб арганізацыі паэтычнага тэксту пры дапамозе націскаў – акцэнтаў (інакш – акцэнтны верш).

Умоўныя абазначэнні – графічныя знакі для абазначэння тэсітурных, гукавышынных, рытмічных і тэмпавых асаблівасцей фалькларыстычнай натацыі.

Фактура – спосаб выкладу музычнага матэрыялу.

Флуктуацыя строю (англ. fluctuation – ваганне, няўстойлівасць) – спецыфічная рыса вакальнага ладу традыцыйных песень, якая складаецца ў яго патэнцыяльнай здольнасці да паступовай змены вышыні (як правіла, у бок падвышэння).

Харэй – двухскладовая стапа з метрычнай формулай / – .

Цэзурны верш – гл. Сілабічны верш.

Цэзура – мяжа паміж складовымі групамі сілабічнага верша; у запісах тэкстаў яна фігуруе ў выглядзе падзяляльнай рысы /, у запісах формулы верша яна фіксуецца знакам +.

Часавік – верш са зменлівай з радка ў радок колькасцю складоў, рытміка якога падпарадкавана музычна-часавай арганізацыі напева.

Шматгалоссе – складовы тып фактуры, кожная выканальніцкая партыя якога (“голос”) валодае ў напевае структурнай самастойнасцю.

Ямб – двухскладовая стапа з метрычнай формулай - / .